„ЗАСТАВА“ изилази трипут у недељи: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на пола године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец дана . . . . . 1 „
за Србију:
(у сребру)
на годину 120 гроша, на пола године 60 гроша а на четврт године 30 гроша чар.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по количини врста листа места које заузимају из оваких ситних петит слова, и за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића, а за жиг сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у дунавској улици.

Рукописи не враћају се натраг.

БРОЈ 58. У НОВОМЕ САДУ, У СРЕДУ 17. МАЈА 1872. ГОДИНА VII.

НЕДАЈМО НАШЕ ШКОЛЕ!

Док је пажња Срба обраћана на бирачко кретање с ове и с оне стране Дунава, док се народна странка српска на том пољу са противницима бори, донде се лисица подкрада, да нам месо одвуче, и поједе. Лисицама подобно заишли су које срезки начелници, које срезки школски надзорници по општинама крајине наше, и наваљују на општине, да пристану на то, да им основне школе постану комуналне. Ово се зове душу чупати из народног тела. С друге стране команде у Загребу и Темишвару обраћају се на наше архијереје, конзисторије, народно-школски савет, и т. д. са позивом, да изберу вероизповедног члана за срезки школски савет по пропису школског закона за крајину, и са питањем: колико има школа, које се из народни фондова издржавају, и које би по томе биле вероизповедне. Зајиста нечувена тактика, коју кад би и безобрасном назвали, још је не би довољно карактерисали. То је тако исто, као кад би човек ушао у туђу кућу, па би газди казао: „ово је све моје, а ако покажеш, да ти што имаш твога, а ти узми, па се сели“. Та зар нису све оне школе, које су досад издржавале, и сад издржавају општине наше, вероизповедне, дакле српске народне, а земаљске, или ако хоћете комунске само оне, које је граничарски фонд издржавао, и издржава? Одкуд да су само оно наше основне школе, које народни фондови издржавају, и који и нема? Дакле чега нема, то је српско, народно, вероизповедно, а чега има то је комунално, то ће рећи државно? Лепо се додуше присетила мађарска влада; војничке власти, док не издану, мора да послуже, да мађарској влади кестење из ватре извуку. Додуше и лепа, славна улога за војничке власти!

У Угарској влада није смела одма окомице ударити на вероизповедне школе; јер би ту наишла на одпор и католика, и еванђелика, зато је оставила вероизповедне школе, или је завела установу опомена, и како је лако свакој школи наћи било спољашње мане, јер се неможе све на брзо, ни за 1½ г. дана по закону саградити, било унутрашње мане, особито кад се спречују вероизповедни надзорни органи, то је влади у руци, да после три опомене може оне школе у комуналне претворити, које помађарењу највише на путу стоје, и које би најмање одпора дати могле, а то су православне како српске, тако и романске, а нарочито прве. Али у крајини јој се и тај поступак спор чини. Ту је мађ. влада дала донети уредбу, по којој су све школе, које политична општина по све, или делом једним издржава, јавне, у коју деца без разлике вероисповести иду, а то ће рећи: комуналне. У крајини је обичај био, да су скоро све вероисповедне школе плаћане из касе политичне општине, јер ако је општина, била чисто српска, то се држало, да је једно, и исто, плаћало се а из касе политичне, а из касе црквене општине; шта више како до скора није ни било уређени црквено-школски општина, а код политични је и онако извршна власт била то је сама целисходност људе упућивала да политична каса плаћа како друге тако и школске општинске чиновнике; ако је општина смешана била, то се из исти узрока за целисходно налазило, да се из политичне касе сваком саразмерно, или по потреби плаћа. Ово, што се без намере општина, да напусте вероисповедни значај школе, затекло, лукава мађарска влада употребила је за полугу, да све наше основне школе из темеља крене, и наједанпут их преко ноћ у комуналне „шанжира. Према томе је донела §. 3. школске граничарске уредбе под „Н“, у ком је „комунализам“ школа као змија у ћубуну скривена, и на основу тога §-а сад команде нас питају: „кажите, које су ваше школе, које ви из народни фондова издржавате, као бајаги остале су све њине, комунске. Већ овај начин поступка, да ствар и неспомињемо, тако је, да би свестан народ од гњева препланути морао. У комуналним школама наравно наши школски органи, ни народни, ни епархијски, ни општински не би никаква посла имали, као што их сад и позивају само на то, да изберу неке чланове за политично-школске срезке одборе, и само ишту означење катихета; иначе би органи, где је политична власт господар, постављали учитеље без разлике вероизповеди, т. ј. ако где Србина, и то таког, који ће бити удворица туђа, и левак, преко кога ће се у сасуд уливати дух неправославни, ненародни. Ко сад брани православље, и народност на корену свом, на колевци развитка српчета: они, који против нас у име православља брошире пишу, а у одбор комуналне школе ступају или ми?

Нека се не полакоме гдекоји наши учитељи, надајући се бољој или уреднијој плати: они би задржани били док би помогли, да се одпор сломије, и комунални значај школа уведе и учврсти, и док не би из државни препарандија доста несрбске учитељске снаге изишло: па онда би се лако трунак нашао, да се српским учитељима једном по једном, па онда више њима, па на последку свима може рећи: путујте игумани!

Нека се и општине не полакоме на то, да неће ништа, или да ће мање плаћати. Није тако. Изгубиће се право и терети ће остати. У комуналним школама господариће политична власт, која у својим вишим слојевима, и у вршку није српска, народна, а држава неће за то из државне касе школе и учитеље издржавати, него ово ће опет општина чинити. Где потреба буде изискивала, да се 10 постотака на школу прилажу, то ће се морати плаћати, а овако, а онако. Но не мора остати ни при плаћању 10. постотака, то ни у Угарској није, него само 5. постотака, и то онде, где вероизповедна општина те постотке не треба за своје вероизповедне школе; бачко-банатска крајина и онако ће скоро под овај закон доћи, а за славонско-хрватску скоро ће сабор у Загребу меродаван бити. Главно је дакле нашим основним школама међу тим одржати душу и значај.

Кад не буде вероизповедни, и то ће у нас Срба рећи: српски народни основни школа, онда ће и наша црквено-народна автономија, и српски црквено-народни сабор изгубити млого од свог значаја, и своје вредности.“

Што се чини, то су покушаји, који ће устукнути пред свесним и законитим одпором народним.

Да се држи, да је праведно, да се наше основне школе и противу воље општина у комуналне претворе, не би се онако околишило и замотавало, нити би се наваљивало на пристанак и подпис општина, него би се хтело, да се неправичност заглади добром вољом и накнадним одобрењем општине и народа.

Оно, што §. каже: да су оне школе јавне за децу без разлике вероизповести приступачне, т. ј. комуналне, које политичне општине по све, или честимице издржавају, може се односити само на оне школе, које се у будуће на тај начин оснују, а не на оне, које су као вероизповедне основане, и држане, и код који је случајно то, да ји политична општина издржава, или подпомаже. Закон неможе натраг дејствовати. И сам угарски закон, каже: да онде, где су вероизповедне школе од политични општина издржаване може по вољи политичне општине при том остати, само да се пази, да се свакој вероизповеди саразмерно даје.

Кад је тако за Угарску, зар се могло и смело за Крајину горе хтети? Власти у Крајини могле би у најгорем случају политичне општине позвати, да, ако црквене општине неће да напусте вероизповедне школе, овима остаје брига за даље издржавање њино; но како је свака политична општина власна, да од свога имања или од своји прихода подпомаже обште цели становника, а нарочито просветне, то политична општина може одцепити вероизповедним општинама саразмеран део добра, или капитала, за школски фонд, а то и треба да наше општине, где су у власти, т. ј. у већини, или и иначе споразумно са другима суграђанима учине, као што је то учинила перлезка општина, уступивши у својину 400. јутара православној, а 100. јутара другој општини — па на част онда командама и владама њин школски закон.

Једном речи: Српске вероизповедне основне школе, и оне, које су досад издржавале, и усљед тога још издржава политична општина, не подпадају под §. 3. граничарског школског „патента“ од 8. јуна п. р. 1871. под „Н“ и власти немају право, само због те од пре уведене околности с матрати те школе за комуналне, или искати, да се за таке прогласити морају.

Организујмо зато, на све стране у крајини тако звани „пасиван одпор,“ и то ће рећи: не треба добровољно пристајати, и подписе дати за „комуналне школе;“ не треба бирати чланове ни у месни, ни у срезки политично-школски одбор. У том погледу врло се поштено владали Срби у Сланкамену. Кад се од њи захтевало да се подпишу на комуналну школу, они рекоше: ако је по морању, то и до сад се није нас питало, за оно, што се мора, нити искао наш подпис, зато и сад није наш подпис нуждан, радите своје, а ми ћемо своје; а ако до наше вољи стоји, онда нећемо „комуналну школу,“ дакле нећемо ни да се подписујемо! Тако је власт дошла у процеп. Ко другом јаму копа, сам у њу пада. Не треба само подписе давати, не треба бирати, а оставку дати где је изабрано, остало ће већ чинити наши црквено-школски органи, па и народно-школски савет, који се у овај петак састаје.

Кад је оно Бах са патентом навалио на еванђелике, да приме наметнуто им устројство цркве и школа њини, терали су пасивни одпор дотле, да се Жедињи, који је дворски саветник био, и који данас на уг. сабору велику улогу игра, пре затворити даде, него што је као световни председник конвента хтео пристати на оно, што је краљевски комесар захтевао.

Зар смо ми лоши од Жедињија? и зар је нова уредба више што од патента?

Затвор за таке ствари није срамота, него дика, и што је на бојном пољу смрт и рана, то је на политичном затвор, још је овај нешто лакше. Па кад Србин не зазире од онога, зар да зазире од овога?

Није нам до објести, да силу противу себе изазивамо, да силом у опасност срљамо да се силом градимо неким мученицима — али се не смемо ни уклањати, с белеге, с мете.

Не треба никог изазивати, вређати и силом одупирати се неможе од нас ни то захтевати, да сами себи нож под врат метемо да сами гроб копамо нашој црквено-школској автономији.

Зато: Недајмо наше школе!

„СТРАНЦИ“ У — „ЈЕДИНСТВУ.“

Ућутала је у Србији официозна труба, која је ту скоро алармирала више зворничку „махалу“ и осетљиву журналистику странску, него староверне државнике на Боспору; не чују се више из кнежевине гласови о „енергичним нотама“ и о „систирању данка“; испуцаше се дипломатске ракетле, које нам за један тренут распирише надежду у прсима, да ће ово „пролеће“ бити обетовано, да ће бити пролеће рада а не као до сад, пролеће празних обећања: умукнуше пресбироска гласила, која су тако вешто и срчано заступала „српско право“ у странској журналистици; — нестала је сва беликозна праска брзо, као априлска грмљавина, — а ми гледаоци и слушаоци свега и свачега што бива у „слободној“ Србији, ми навек поверљиви, који смо сваки час чекали да чујемо српску пушку на Дрини, да видимо иза толиког говора једном и дело — ми се сад згледамо изненађени и питамо се: шта је то било? — —

Док смо се упињали да сазнамо узроке томе напрасном стишању убојичких смерова српске кнежевине, заори се отуд по други пут убојна труба. Али овај пут не зове она војнике српске на Зворник (на Босну смо се већ одучили мислити), него зове скупштинаре српске јамачно да у братској слози донесу закон, који ће у будуће сачувати „безбедност“ у земљи и „добар глас народа српског.“

Наши читаоци зачудиће се кад чују да је у опасности безбедност земље и добар глас народа српског и питаће: од куда та опасност? На то ће им најбоље одговорити уводни чланак полузваничног листа српског од 5. маја о. г. У том чланку може сваки који хоће, да чита, како та опасност не грози Србији ни од Турака ни од Мађара, него баш од „странаца“ и „туђинаца“ који станују у Србији.

Не треба ни за часак посумњати, да су ти „странци“ и „туђинци“ главом Срби из Војводине, које је воља и невоља настанила у српској земљи; не треба за то, што тај чланак говори о злочинству, дакле искључује ону већину странаца из Немачке, који у Србији бораве мирољубив али и доходан индустријалан живот. А кад знамо да се то тиче наше српске браће тамо, коју официозус тако смело цепа од сабраће своје у кнежевини и то цепа жигом злочина, то нам је дужност ставити томе официозном чланку упоредо наше назоре о злочиначкој статистици српској, па да види наш читаоц шта ваља из свега тога да мисли.

Иза кратког увода у коме официозус разлаже у опште потребу криминалне статистике, која ће, држави — ваљда законодавцу — показати, који су пороци у народу овладали и дати му средства у руке, да их лакше излечи, долази писац на нашу криминалну статистику т. ј. српску, па вели, да су по тој статистици злочини и преступи тако опали, да их сад мање има него у Аустро-Угарској и Француској.

Ми би се као и писац срдачно радовали, томе кад би нас бројевима уверено да је тако. Донде нека нам дозволи сумњати; најпре за то, што знамо да у Србији нема израђене криминалне статистике, а за тим, што незнамо, јели он, казујући то својим читаоцима узео из својих аката апсолутне или релативне бројеве. У земљи, која као Србија, од седамнест округа, само у два броја преко 1000 становника на квадратној миљи, да богме не може бити таква маса преступника као у Француској, која их одсеком на истом простору број 4 и 5 пута толико.

Да је пре десет година било у Ужицу осам пута више робијаша него сад, то верујемо, јер од онога доба имала је школа кад да навикне народ на закон о ајдучини који тада још бејаше нов и непојмљив ономе ајдучком народу; а и то ваља узети у обзир, да у старије доба стајаше у списак злочина и та реч „Милошевац“ и „Карађорђевац“ (данас ваљда није тако) и да је та баш рубрика давала мастан број „злочинаца“ разним кулама кнежевине Србије.

Иза тога вели писац да се то опадање злочина „знатно променило на горе“ и да се од неколико месеци појављују у Србији (па и у Београду) „грозна убиства и опасне крађе“ — али да у томе одиста жалосном појаву има ипак једна утеха, а то је што „највећу чест (!) тих злолинства нису починили српски држављани већ дошљаци странски.“

Већ сам рекао, који су то „дошљаци странски,“ овде ћу само да додам, да је таквих „дошљака“ највише било у год. 1864 кад је кнез Михаило хтео да колонише Србе војвођане у кнежевини; и да журналистика онога времена не уме да прича о „грозним убијствима и опасним крађама.“ А за што? Што су ти „дошљаци“ били пострадали земљорадници који су тамо добили средства да продуже свој миран ратарски живот и који својим радом за цело нису смањали извоз сировиње из Србије.

Шта се од онога доба збило у кнежевини, да су ти мирољубиви ратари постали убице и крадљивци који руше „безбедност“ Србије и „добар глас“ народа српског? Ми видимо од тада у Србији мирно (и сувише) развиће; чујемо како свака мера владина унапређује „материјално и морално благостање“ народа, како се сваке године све више, „шири наука и просвета.“ Писац хоће да нас увери да је то акутно зло и да ће се томе наћи лека. А тај лек? Он не мисли да иде тако далеко у својој

„искључивости“ да „зазире од странаца и да светују да сењима не даде приступа на његовом земљишту, **па све и да би то било могуће.“** — — —

Ми смо вични да читамо официозни лист српски између редова, јер знамо да се у њему не пишу уводни чланци а да у њима нема нексуса народном скупштином, па баш за то што смо томе вични, ми прозиремо намеру криминалног статистичара па велимо: да то све може да буде у Србији, може, не зато што је тамо народ суверен, него што су тамо излазили још абсурднији закони него што би био тај који би забрањивао Србину приступа у Србији. Дакле о томе нећемо да водимо спора, него хоћемо правце да се обратимо на „народно осећање“ пишчево и да му светујемо да он то учини; да искључи законским актом „скитнице и безпосличаре“ из „суседних држава и да тако очува „безбедност“ у Србији и „добро име“ народа српског. За то ће му захвалити сваки Србин па био он „странац“ или „држављанин српски.“ У племенитој намери да користи своме народу, нека се не плаши што ће „когод намрштити чело“ и пребацити му „ексклузитивизам.“ Ми се од наше стране чудимо од куда и толико скрупулозности код писца, који је тако уверен да су „највећи део“ злочинства у Србији починили ти „странци.“

С тобом, читаоче наш да богме морамо озбиљније да се разговарамо, за то што знамо да би ти овакав корак схватио озбиљније него весели писац официозног чланка. Није порицати, да има у Србији неколицина људи, који су прибегли тамо од страха да се не упознаду с Радајем у Сегедину. Како су ти људи могли тамо скраситисе до сад, то ваља питати на гласу полицију београдску, која се не хвали, кад каже, да јој у овим крајевима нема пара. Један од отих јамачно је учинио оно убијство у Смедереву, и да не би просвећена Јевропа помислила да је то био какав Србин, донео је полузваничан лист отуд један телеграм да су странци убице. Међутим догодише се два убијства и неколико смелих крађа у Београду у сред дана, и о њима не беше нигде никаква телеграма; то су дакле по официозној аналогији били Срби или да рекнемо прецизније „српски држављани.“ Међу тим ваља знати да у унутрашњости Србије, а нарочито у јужним и југозападним крајевима тотово и нема „странаца“ recte „Срба војвођана,“ па се тамо одиста догађају сваке године неколико „грозних убиства“, што има свога узрока више у рђавом извршавању закона него у неморалности самога народа. С друге стране видимо баш у Београду и у околини престолнице знатан број „странаца“, који као ратари и кирицијаши заслужују свој хлеб, те им ваљда није од потребе правити грозна убијства. Сама статистика пак показаће (кад је буде) најпре, да не опада број злочинаца, почем се апсански заводи све увећавају, а за тим да у томе броју нема несразмерице између „туђинаца“ и „држављана“ као што је назире официозни статистичар, него да је баш огромна већина „српских држављана.“ И то има свога природног узрока, који ћемо већ имати прилике с временом проучити.

Кад је дакле све тако, онда не стоји ни то, да је данас нарасло злочинство у Србији акутно зло, које ваља „лечити“ каквим новим законом, — него је спорадично, као и свуда, за које достиже обичан кривични законик, — ако се само добро извршује — донде, док школа не изглади назоре и осећаје, у којима се леже свако зло, а управа док не олакша држављанима физичан живот, који је данас у Србији тако трудан и убог. Не успе ли влада да то постигне, онда ће злочичинство постати епидемично, а епидемија не пита, кад хоће кога да сурва, јели он „странац“ или „српски држављанин.“

Ко је имао прилике да проучи социјално стање Србије, тај зна, да тамо расти број злочинаца, и ако је већина од њих изнад домашаја позитивног закона кривичнога Ако то знаде полузванични писац, онда не треба да се „као родољуб теши“ што су „странци“ тамо злочинци; не треба већ за то, што ти странци грозе животу „српских држављана“, нити ваља да прикупља материјал за китајски зид, који ће за мало да се сурва под ударом западне индустрије, а најмање да баца лагу на читав народ, који је ваљда и његов, — него ваља мушки да изађе на среду па да каже који је то последњи узрок растућим злочинима у Србији, па би могао у напред бити уверен, да се не би мрштило ничије чело, него би сваки искрено пристао у за њ, да помогне народу из зла у које га увлачи више туђа кривица него његова.

Али пронашав све узроке тога зла, морао би „родољубиви“ писац у прву врсту световати своју владу, да сама не тражи „скитнице и беспосличаре“ у суседним државама, да их употреби за оно, за што се ни један поштен радник, па био он чији му драго држављанин, не даје употребити. Јер из те легије „полицијских органа“ изчаурили се до сад најопаснији злочинци, почем их је јавно мнење жигосало а радничко друштво од себе отурило. То су они зликовци, који даве старе калуђере, као што је био поштени Гедеон и толико њему подобних, који су изданули под убилачком руком далеко пре, но што је у Србији било толико „странаца“ као сад. — —

Али ми не можемо прописивати „родољубивом срцу“ шта све има да чини, кад му је милост (божја или чија год) даровала јаван глас. Само нека то чини тако како не би могле бити оправдане боре на челу оних, који читају његове чланке. Овај пут морамо признати да смо и ми међу онима, који су се „намрштили“ кад су прочитали његов чланак, баш за то, што смо у њему чули другу трубу, него што смо се надали чути иза оноликих официозних чаркања у томе листу.

Мало више слободе родољубиви пишче, а мало мање махијавелизма, па ма и не била тачна „криминална статистика.“ Овај пут ви нисте били статистичар, који жели да научи свога законодавца, како ће да „лечи“ зло у вашем друштву, него статиста, који је изашао да нам каже, каква ће се „родољубива и човекољубива“ појава одиграти у идућој скупштини.

Али до те скупштине ваљда ћемо стићи да вам мериторно кажемо, прво: за што сте окренули вашу убојну трубу на „странце“ место на Турчина, друго: шта мисле о томе они „странци“, који нису у Србији ни убијали ни крали, па су искусили драконске мере вашег родољубља и човекољубља.

—?—

ПИСМА ИЗ ТОРОНТАЛА.

Под овим насловом донео је „П. Лојд“ низ писама из Торонтала под Х. који су у Бечкереку, или на основу оданде добивени података у пресском бироу писана. Писма се та изгубила у жагору разни рестаурација и бирачки кретања, тако да се на њи нисмо могли обазрети, а баш и немају друге вредности, осим коју има наручбина за онога, који је наручио. Но у шестом писму има ипак нешто, што неможемо муком прећи. Ту немислимо оно, што говори о Србима, сравњујући их са Немцима, јер би нас то сад далеко одводило, а и неможемо тајати, да у том на жалост млого истине има, ако и није баш све онако. Ми ћемо само да приметимо коју на оно, што се говори о неким школама. Писац каже: „у пређашњим годинама дошао је српски још нераздражени пук до тога правога увиђења, да му ваља децу не само у матерњем, него и у једном од земаљски језика, у немачком или мађарском обучавати“, и онда навађа, како се општина меленачка год. 1837. „вековечитим уговором“ обвезала, да за немачку школу годишње неку своту даје, и како су у ту школу до год. 1868. ишли Немци и Срби, а сад како је „омладина“ ма преотела, уз коју и бележник држи, и како је од 1. јан. 1869. немачком учитељу плаћа обустављена, а школа затворена, и т. д. како се учитељ заман тужио муниципској власти, како су заман била два одписа министра наставе, да се учитељ врати у своје звање. Има, вели, већ три године дана, како 60. за школу способни ђака недобивају због тога наставе. Но ствар не стоји тако; није истина, да у Меленцима има 60. немачке деце за школу, него ни пуно тридсеет, или једва тридесет, и то већином не становничке деце, него сувајција, и други од времена на време служећи људи. Није истина, да је општина обуставила ону подпору, коју је обећала била, него је и сад исту у износу од 50. фор. готова придодавати, али би Немци хтели, да им општина сасвим издржава учитеља са платом од 500 фор. као и друге учитеље, а овамо би ипак ради, да им школа остане „вероизповедна“. На ово пак немају Немци ни по каквом закону право, а саразмерна припомоћ вероизповедној школи не износи више од горње своте. Срби би примили немачку децу у једну од своји четвртачки школа, и ову би на форму комунски уредили, али ни то неће Немци. Они су дакле криви, што им деца не иду у школу. Од министарства баш долазиле су наредбе, које Србима за право дају, а сад би писац хтео, да министарство заведе.

Даље говори писац о варошким школама у Новоме Саду, Сомбору, Вел. Кикинди. За вел. кикиндску бившу реалку каже, како су је Срби укинули, под изговором, да ће економску школу завести, што је, вели, бар. Етвеша обмануло, а сад нема ни реалке, ни економске школе већ од три године дана. А зашто нема? То писац прећутава, а ми ћемо да му кажемо: јер би влада хтела, да дистрикт о своме трошку издржава школе, какве су влади по вољи, и какве пре другој, него српској деци у рачун иду. Ево већ три године дана, како се пискара између Будим-Пеште и Кикинде о „наименовању“ економске школе, о „предавном језику“, и т. д. па никако да ствар напред пође, а још мање да се сврши, јер дистрикт с правом иште, да така школа има споља и изнутра српски значај, што влада опет које из своји рачуна, које за љубав неколицине Несрба у Кикинди, Мокрину и Меленцима неће. Тако та ствар стоји. Влади је претежнији један Немац, Јеврej, о Мађару и да непомињемо, него 100 Срба наравно да је другчије било, док се крвавило.

Писац даље поправља Деака у погледу гимназије, која би се у Бечкереку основала. Он не би хтео, да се заведе гимназија са „преимућно српским наставним језиком“, па да се на друге народности *обзир* узме; не, он би хтео обратно, да гимназија буде према потреби други народности удешена, а на српску *тек* да се *обзир* узме. Није ли то „канаански“ безобразлук? Но он држи, да за Бечкерек гимназија није, него би реалку — јамачно за Израиљ. Даље каже писац, да је бечкеречка полугимназија приватном постала закладом католика; то није истина; заклада је у почетку обштинска, али је преузео католички клоштор. Писац каже, да су Несрби хтели, да се полугимназија држави преда, да буде темељ вишој гимназији, а Срби да су се томе одлучно противили. То незнамо, но сумњамо, међутим право би било, да полугимназија исчупа се истина из вероизповедни руку, а ни да постане комунална, као што јој је извор, тим више, што је највише српског новца у закладу.

Узгред буди речено: да је влада сад на три места запитала, хоће ли велику гимназију, и шта на њу дају? у Сомбору, Бечкереку, Кикинди. Влада лицитује, пазари. Овамо хоће да што више одкине, а овамо ће она бити господар. Сомбор и Бечкерек, чујемо, нуде локалитете за то; Кикинда хоће да зида локалитет, но да здање остане властитост дистрикта; но влада би свуда хтела да одкине што и у новцу, у плаћању професора. Пре избора неће се ствар решити; јер већ је Деак кортешовао тиме, што је казао: да ће на годину бити још за једну гимназију за оно место, које је сад не добије, дакле је оставио другог врабца у џепу; влада пак једном гимназијом на три стране дебитује, и кортешује, и опет иште, да се поједина места надмећу, које ће више платити из свога џепа за владино кортешовање. Џаба вам и ваше бриге за нашу просвету; једну постојећу гимназију хтедосте да нам утучете, а са *ниједном* бацате удицу на три стране.

Оволико на торонталско шесто писмо. Жалост је то, да се на толика у том, па и у другим писмима учињена пребацивања нико од дотични не одазва ни у нашој, ни у страној журналистици. Таки смо ти ми. Да су нам печене шеве у отворена уста!

РИМО-КАТОЛИЧКА ШКОЛА У МЕЛЕНЦИ.

У последње доба немож читати ни једног броја наших народних листова, да се не налази по који доказ непријатељства мађарске владе спрећу нас. Ова влада од постанка свога па до данас, сваком приликом — у сваком погледу — гледа да нас направи угарским симптомима, гледа да нас претопи у своје монголско племе; да нам одузме наш народни значај, — тај најузвишенији понос сваког поштеног Србина — па да тако створи замишљени велики мађарорсаг!! Ова мисао огледа се из сваког њеног дела, ово је њена девиза у сваком пословању њеном. О истинитости ових речи већ нико се више не сумња, јер влада то отворено исповеда, зато је о томе и уверен сваки Немађар, које му драго народности под круном св. Стевана — а још мање ако је Србин, јер влада је увидела, да је на најжешћи одпор у своме раду наишла код Србаља, који неће тако лако да напусте своје, који љубе своје име, па зато се тако жестоко и одупиру. Почем је дакле влада увидела да се Срби највећма њеним плановима одупиру — то она најжешће мере спрећу Србаља употребљује, како би их што пре и што јаче ослабила.

Млого има средстава, којима се влада служи у свом пословању, али канда је најопасније то: што она иде пошто по то да нам наше школе узме у своје руке, да им скине њихов народни тип, — и тако да одузме прилику српском подмлатку, да може познати себе и своју прошлост, да се може народним врлинама у духу народњем настављати, једном речи, да им одузме моћ којом могу Србима постати. Из ове су побуде поникле и комуналне школе, које после треће опомене свим општинама са верозаконским школама прете; које се видимо силом у крајини намеће. Но ово би се све дало још сносити, али, влада и данас измишљава свакојака средства како би само наше школе уловила, тако, да данас наше школе у уставној држави Угарској доживеле су судбу босанских школа под благодети портине владе. Ове посестриме школе обадве могу оплакивати своју судбу у деветнајестоме веку!!

Има већ читав низ написан неприлика и дарида, које је наша школа морала претрпити у последње доба. Није ми намера све их овде набрајати — јер би тиме позлеђивао старе ране повређеног народњег чувства, него хоћу нов пример неправде да забележим јавно нек остане као доказ владине „уставности.“

ПОДЛИСТАК.

ПИСМА ИЗ ДАЉИНЕ.

VIII.

Госпођице!

У државама као што је та у којој ви живите, где је слобода привилегија силних а законитост играчка моћних, где место права влада страначки интерес, није необично, ако у поштама нема више сигурности по светињу писама, него што је има у земаљским законима, односно њиховој примени, по сигурност личне слободе грађанске. Ви већ знате како стоји са овим последњим, а по томе номојте се чудити и ако оно прво иза овога не изостаје. Али онда се немојте чудити ни томе, ако моје последње писмо нисте добили, него тек из овога (ако вам и ово до руке дође) увидите, да сам вам и пре неки дан писао. У државама таке моралне основе, као што је ваша, то спада у ситнице, ако писмо не погоди своју атресу, него се забуни и оде у чекмеже каквог државног полицаја.

За случај дакле, да вам то писмо не дође до руке, а ово буде боље среће те га добијете знајте да сам вам писао: о мађијоничкој моћи која лежи у вршку монархијског преставништва: о чудотворној снази, којом монархични рецепат за пет дана суши читаве потопљене провинције, и чини их плодним њивама; о врло јефтином начину којим монархија може усрећити пострадале пределе и наранити гладан народ а да је не кошта више од.... Но! — даље сам вам доказао, да република нема у себи те чудотворне снаге, и да тамо у околностима, у којима се данас налазе потопљени делови Бачке и Баната, мора држава грдне новце уложити у грађење прокопа, насапа и устава, да спречи долазак таке несрећне појаве, а ако то сасвим не може учинити, онда је опет грдни новаца стаје, да одржи народ од коначне пропасти, дочим као што сам показао монархија има млого јефтинији рецепат, ког дејство можете видити, ако сад пропутујете тим јадним покрајинама,

Даље сам вам говорио још и о другим важним стварма, и поменуо сам вас да с великом пажњом примате гласове о новостима, јер има злобни људи који говоре што није нико ни у сну снивао, као што су и мени приповедали опширно и потанко, како је неки *илустровани*, потврђени а не посвећени ни просвећени „илустрисим“ cum suo „rusae“ capite, et grande „schape“ у Сомбору почаствован био инпозантном мачијом музиком, какву вршчани свом Емилу неће никад бити у стању приредити, ма још сто пута тако сложни били, како су данас. Ја сам вас опоменуо, да с великом резервом таке гласове примате, као што сам и ја примио, јер — има зли људи, који измишљавају клевете. Ја видите, не верујем о тој светковини сомборској која је бајаги том не посвећеном и не просвећеном ал често пута илуминираном, илустрисиму, приређена била, јер ја знам да би му сомборци могли само своје гнушање и презрење, а никако оволику почаст на сусрет послати.

Али тога ради, што има зли људи на свету, не ваља опет неверовати, јер има и таки гласова који истину говоре. Ту ћете пак моћи увек познати по извору из ког долази. Истина и лаж, разазнају се најбоље или у клици, у извору, или у последицама, при завршетку. Ако вам какав признат и познат нитков што год каже, ви ће те већ ради тога што он говори, сумњати у истинитост његови речи, док се год о противном не уверите, јер је *истина* врлина, а ниткови немају врлине. Тако ће те на прилику одмах знати, шта вреди памфлет под насловом: „бирачима у Срему“ — кад сазнате да га је писао мађарски шпијон др per Nachname по налогу и уз наплату глупана Нелајевића. Познавајући тако извор, знаће те и како стоји са истином у том памфлету. Или ако чујете на пример из уста „побожног“ калуђерчета у Срему да му је избор за саборског посланика осигуран, можете слободно пролити сузе жалости — јер неће бити истина. Таки одношај истине према људма постоји и према јавним листовима. Они, који су у толико прилика показали, да незнају шта то значи истина, они немогу ни тражити вере у слово, које штампано подносе народу. Па ако вам таки један лист н. пр. каже да је у Вршцу *српска* свест у бујном цвету, да је морал у јавном животу раширио своје гране, да је слога обгрлила Србе у том месту — не верујте, јер није истина!

Другчије стоји са оним људма који су делом посведочили, да им *истина* није празна реч. Таки људи имају карактера, а то ће рећи у неку руку скуп врлина човечанских, и њима можете вере поклонити. Ако вам таки човек н. пр. каже: да је илустровани илустрисим понео своју „шапу“ у Вршац, пошто му се опрљила у Сомбору, а ту да му је Раја Љубић у име — ваљда „српског народа“ наздравио за трпезом жандар-владикиним, а присутна братија закликтала: ура! — то можете веровати. Оно се сад у опште говори, да се то збило у Вршцу — а где је, не би било ни чудо! али ја још неверујем док нечујем од поузданог човека, макар што се приповеда, да кад уз ту здравицу подвикнуше сва господа: ура! један *Миљков Паја* не кцну се, него рече: *а-ја*! —

Пијанице веле, да зато пију, што се у вину заборављају душевни болови, где по свој прилици мисле и г рижу савести. Ја нисам испитивао истину ове поставке, ал како се вели да су душевни болови млого љући од телесни то се у пићу и телесни болови ваљда могу заборавити. А ви госпођице сигурно знате, да човека боли и кад се опрљи, и у томе треба тражити узрок и побуду здравици, коју је Раја Љубић у Вршцу, напио илустрованом илустрисиму. Он је сигурно такође чуо да је илустрисиму сом-

У Меленци већ од две године потеже се питање „о римокатоличкој школи“. Овдашњи неколико Немаца траже, да им се подигне о општинском трошку њихова верозаконска школа, и то поводом тим, што је овде више година као такова постојала. Постанак такове школе у Меленци — где тек неколико Немаца станује, постала је оном старом слабошћу; да свагда туђе више ценимо него своје. Тако и овде, стари наши небеху задовољни са својим школама; основаше „немецку“ школу — дочим о својим никако бригу неводише, да им се деца уче. Пошто и Срби почеше већу пажњу школи обраћати, то и ова општина дошла је до увиђавности, да од немачке школе њена деца слабу корист имају; почем никакве обвезе општини на пут стајале нису, то она уништи немачку а подиже главну основну српску и две предградске школе; којих школа широм је врата оставила отворена и њиховој деци, којих је незнатан број, но они нису са тим задовољни!! Државни инспектор Мењај, више пута је општину позивао да то учини, што је ова опет свагда на основу закона мушки одбила. Ових дана стиже решење од министарства, где се општини преко српског сенатора налаже, да мора подићи, или ако неће, да ће силом натерана бити. Општина опет одби с примедбом: да је силом може натерати, али да она од свог неодступа.

У овој општини живи 9000 Срба, а тек неколико Немаца, и њима мора се школа подићи и издржавати са грбаче нашег народа. Још им је општина давала онолико, колико им прама порезу припада, а то би свега било неки 40 фор., но и то их незадовољава, они хоће сасвим школу. А ето влада нас натерује! Сад се чека на ново решење, али можемо се већ надати још горем по нас; јер и ово је прилика да се може Србима шкодити, и ту прилику влада неће пропустити. — Ето, нек види, ко очи има, и нек чује ко уши има, да нам влада смета подизати и издржавати своје школе, а гони нас туђе „верозаконске“ школе да подижемо; гони нас и силом нам прети, да на своји недри гује гајимо, да сами себи шкодимо!! Но нек немисле та велика господа, да ће им испасти за руком планови паклени; наш ће народ знати сваку неправду мирно сносити, и чекати прилику, кад ће сваки за своја дела одговарати.

У Меленци 10. маја 1872. **М. Косовац,**
срп. народни учитељ.

ДОПИСИ.

θ $\frac{\text{э}|\text{с}}{\text{э}|\text{с}}$ **Вршац** 13. маја 1872. По обећању ево ме опет да вам јавим наше садање стање у Вршцу, које се у обште неможе добрим назвати, јер од две трећине издајица обкољени, можете мислити да трећи део који је свестан заостао, неможе млого починити; али ипак какав су положај ствари у овом тренутку узеле, то се надамо извесној победи опозиционе странке. Дакле на ствар.

Да неби последњи остали пожурише се овдашње две странке — Пешина и Деметрова да себи кандидата истакну, и заиста већ имамо два и то оба десничара. Први од Деметера и странке је млади гроф Лоњаји, син практичног министар-председника и покојног нашег заступника на угарском сабору. Немогу доста да се начудим, како су се наши грађани — који су пре свестни били — могли повести, за овим горепоменутим интригантима, којима никад народна ствар на срцу лежала није, само који личне интересе пред очима имају и који гледе једно другом врат да сломију, грамзећи за орденима.

Овим интриганима испало је за руком, тако обманути ову глупу светину, да им ова сад слепо слудује, необзирући се да јој је то пропаст. Али оваке људе треба у подпуном смислу сажаљевати. Овдашњи Немци нестоје од нас боље, јер су и они од њиови Фрајмауера поцепани, те се један део Пеши а други Деметеру придружијо; али има још једна част која се није дала од које кога повести.

Са певачком дружином, занатлијском задругом и другима који нису продане душе гласаће браћа Немци за кандидата Србина левичара, којег ми истакли будемо, као што смо ми пре 4 месеца уз њиовог гласали, те се тако можемо известно надати, поцепане изелице срушити, а у будуће треба таке људе као издајице презрети и онаке за вође поставити, којима народност и поштење на срдцу лежи, као што смо пре 6 година радили, а тада смо се уверили, да нам је успех труд крунисао Надам се да ћу тако срећан бити са биралишта повољан вам резултат јавити.

Могу готово са поузданости јавити да практични министар-председник и син му у Вршац ови дана долазе: овај втори да се представи, а први да онима који су га изабрали били, на поверењу благодари, и практични рачун о свом раду на угарском сабору да положи.

Како нас је заступао — а осоовито нас Србе, то знамо, и само се још чудимо како практични министар-председник има образа да нам пред очи изађе.

К. Из банатског диштрикта. Као свуд, тако и код нас пописна комисија већ у велико послује. Сви до сад — из искуства у опште — познајемо пописне комисије; да мање више иду и раде онако како влада хоће. Пописна комисија овога диштрикта већ више је места обишла и радњу своју обавила. Резултат њиховог рада неможемо подробно оболежити; јер о томе нисмо још потпуно извештени. Али о млогом чему смо извештени, што се на радњу комисије односи, што је наравно, у правој њеној боји показује, У свим местима где је досад свој рад обавила, мање више чинила је пресије на све оне на које је сумњила, да неће за Лалу гласати. Зато се сл. комисија већ у сваком месту постарала да нађе по једно „намигивало“ које ће јој сваког приказивати. Ово је један од главних узрока што ће се знатно број за народног кандидата смањивати; а противници опет сматрају да ће с тим знатно ојачати, да ће то једна од оних моћи бити, која ће им помоћи Лалу за посланика извући. — Нисмо се од ове комисије ничем бољем ни надали, која се састоји из: Мите Бранковића сенатора мокринског Николића, (познатог мађарона) сенатора меленачког и неког Фанија, који су уједно и Лалини кортеши у општинама. — Особито паљени — Фани — тај се одликује; јер где год дође хоће својом виком и претњом да заплаши, хоће својим господством да импонује. —

Овуда се проносе гласови да ће се овог месеца разделити војнички гарнизони по диштрикту; — ово је масторија, којом се хоће да се народ натера на оно што неће. Ако се још ово обистини, т. ј. ако војници зајиста дођу, онда незнам како би крстили нашу господу, и онда незнамо ни сами да ли је могуће да се то у добу уставном доживети може. — Осим тога иду лалини људи и народу лажу, да, ако Лала небуде изабрат, да неће добити жељезнице; да неће добити олакшицу државног пореза због ове страшне оскудице, шта више да ће још добити намета од стране владе.

Ми од своје стране велимо: народе! не слушајте што говоре; јер они што год говоре, говоре из свог интереса — и баш зато што ти прете небирај Лалу, јер ако га бираш онда си му дао сам моћ да ти може већма наудити и претити, да те може још већма са својим сисавцима, који те на памук сисају — сатирати. Него бирај човека који ће знати твоје интересе бранити — а неће ти претити, неће ти солдате доводити и намет наметати.

П. Из Барање испод *(Змаја брега)* 6. маја. Пре но што на саму ствар прећем морам да кажем да и код нас баука има који буше и с правом се бургијашима назвати могу — па зато нек се постиде дела своји. Ови се дана изнађе у Барањи нов агитатор у духу познате „клике“ а тај је г. парох Добрен (Недобрен) Михајловић Муачки. — Он се подигао с хајком којој је на челу сам и путује кроз засљепљена (чрез свећенике) села јадни Србаља и кортешује тако рано за посланика на српско нар. сабор заказани о преображењу проти нашем омиљеном досад г. Стеви Поповићу са кога смо радом на прошлом сабору подпуно задовољени били и место њега неког Јоцу Стајевића коме част и поштење трговца из Муача препоручује, јер му до колена седи и који је противник нашој народној странци и који ни српски говорити а камо ли писати право зна. — Јест, г. Д. М. парох и клика му око тога већ се боре — а зар не виде и нечују шта се по Срему дичном ради и како народ оне „куге“ благосиља; ал ваљда им се допада тај нечовечни посао а неће да ленствују него да се и они у нечастиви посао уплету неби ли се како и за њиово часно име прочуло. — Они тамо бригу воде о избору за загребачки сабор а ови овамо, ма да им је на прагу да се постарају да достојног заступника на земаљски сабор изаберу, преухитрише се и агитују по вилајету за српски карловачки сабор против свога бившег заступника госп. Стевана Поповића и упињу се да га надјачају. — Лепа идеја! — покаж'те се да сте славни — ал шта? мамелуци!

Та како смете против рада саборског речцу прословити? и како смете корак против нашег досад најомиљенијег г. адм. срп. патр. Арсенија Стојковића корачити, који поверење целог српског народа ужива?

Слободан сам овде споменути да се млого нетрцате кога од свештенства да бирате, но искрено вам исповедам да народ хоће и жели честитога и дичнога Јеремију Мађаревића пароха будимског.

Несумњам, да до руке доћи неће овај број велец. „Заставе“ г. Стеви В. Поповићу, који осветла и себи а и нама образ на прошлом сабору карловачком, те због тога и изнесох на јавност да се огледа, ко је вера, ко ли је невера. А осведочен сам, да ћемо га опет у средини нашој сјајно дочекати и с поносом изабрати, а Стева ће знати род свој љубити.

Још вам јављам и ово: да се живо и нападачки за земаљски сабор у Печују против крајње левице ради — а на против да се са сокака чивучад и ма какова момчад од 18 год. имао шта неимао у звања вуку и за гласање десничару уписују. — Они левичаре у Grundbuch шиљу да им порезну листу доносе и покажу — а кад који донесе и покаже а они одговоре: касно је, дођи други пут — а кад и други пут дођу а они онда: „нема се каде;“ те Печујци веле, да ће код њи ако нигде чудна чуда бити.

НОВИ САД 16. маја. Прекјуче у недељу по подне био је у Петровцима састанак представника српске и словачке слободоумне странке. На састанку који се у недељној школи држао, била су заступљена ова места: Петровци, Ст. Футог, Гложан, Кулпин, Пирош, Кисач, Ст. Кер, Ст. Шове, Бегеч је био спречен, јер је тај дан по подне био попис бирача у Бегечу. Из Кулпина је био словачки парох. На састанку између остали били су г. Мрва парох петровачки, његов капелан, учитељ словачки, старији Чањи, кнез Андрија Лабат, пирошки парох Пера Марвовић, гложански парох Павле Николић, старо-шовски парох Пркосовац, српски учитељи из Кера, Васа Крстоношић и други. Збор се конституије тим, што избере за председника пароха Марковића, за перовођу Васу Крстоношића. У течају збора изашље се депутација која ће др. Св. Милетића у збор позвати. Збор изабере чланове за срезки одбор из присутни, и неприсутни, за које се знало, да су једномишљеници. Председник томе одбору је г. Мрва, који је у месту Петровцима, и који ће потребне позиве разашиљати; за чланове који ће се средишњем одбору у Н. Саду придодати, буду изабрани парох Марковић, и парох Мрва. Поведе се реч о кандидату. Капелан парохије петровачке изјави, да је ред на српског кандидата, и да ће Словацима прав бити онај, кога слободоумна народна странка означи као доброг Србина, ваљаног домољубља и поштеног човека. Др. Милетић позван, да препоручи кандидата, пре свега захвали Словацима, што остајући верни договору пре три године дана међу Србима и Словацима учињеном, здружују се са Србима уз њиног кандидата; обележи, да ова слога не значи само слогу међу Србима овога среза, него да се преко овога среза рукује словачки народ на северу са српским народом на југу; разложи, зашто је потребно, да Словаци, Срби и Романи заједно држе, а да ће на државоправном пољу пружити руку и Мађарима онима, који су за слободоумне и таке установе, који јамче услове развитка немађарски народа; напомене, да средишњег одбора није намера, срезу ком наметати кандидата, но пошто се у јавности већ чуло за др-а Мил. Татића, то да не би ко сумње имао због тога, што је овај званичник, разложи разлику између политичног и судског чиновника, као и то, како би Татић као судија по избору *морао* званије оставити, што политички чиновник не мора учинити, нити би имао разлога учинити. Међутим напомене, да има још способни кандидата народне странке, и по томе да збор има избора. По том др. Милутин Татић буде једногласно за кандидата проглашен, и буде одређена депутација, која ће му у Уторак у Новом Саду кандидацију понудити. Изглед је за народног кандидата добар. Срби у Пирошу, Ст. Футогу, Бегечу, Гложану, Кисачу, Ст. Керу, бити ће сви, у Ст. Шовима бар половином за горњега кандидата; Словаци у Петровцима, Кулпину, Кисачу, Гложану, бити ће такође сви за њега: само је Кулпин и С. Иван неизвестан; но и ту ће народна странка имати ослона. У Петровцима истина ни су се уписали више од 205. али ни у Буљкесама нису више од 80, где би ји најмање 400 могло бити. У ст. Футогу Срби су накнадно пописивали се у недељу у Новом-Футогу и сад ји има до 150 бирача. Пирош има 76 српски гласова, Кулпин 83, Ст. Кер 86, Ст. Шове 63, Ст. Иван 209, Гложан 114, Бегеч 30, Кисач 108. Срби слободоумне странке бити ће јачи према онима Немцима, који хоће Кемињфија бившег Хартмана, који је „реформер“ или мађ. леводесничар; део Срба, који би можда за Србина десничара био, ваљда неће превагу дати на Кемињфија, него ће без сумње у своје јато, где буду видили, да остали Срби и сви Словаци стоје под једном заставом, и мањина ће без сумње већини приступити, држимо, да ће и ти Срби уважити пређашњи договор међу Словацима и Србима, а тек немогу захтевати, да они означују, какав ће и који Србин заузети сад чреду српску, који су пре три године противу Словака гласали, него ће признати, да то право припада Србима, који су са Словацима уговорили и пре три године дана заједно гласали. И тако овај срез можемо држати за осигуран за српског народног кандидата.

— Јуче је средишњи одбор бирачки у Нов. Саду имао седницу; др. Милетић реферисао је о бирачком збору у Петровцима; Исти саобштити, да је у Вршцу Пешина странка истакла сина гр. Лоњаја, Деметрова странка пак неког Недецког, по свој прилици нећака Деаковог, за кандидате, обојцу десничаре; да пак права српска народна странка хоће да очува значај слободоумне српске странке, и жели препоруку кандидата; на тој странци су сви српски занатлије, и велики део ратара Срба, а изглед је, да ће и левичари Немци с њом држати. Одбор се сложи у том: да се овој странци у Вршцу препоруче за кандидате: г. Ант. Хаџић, секретар Матице, Ђ. Димитријевић, адв. у Темишвару, Исидор Павловић, б. сенатор, и др. Миливој Топонарски у Кикинди.

Како се месни одбор у Сомбору слаже са средишњим одбором у томе, да се конференција слободоумни бирача српски држи у Сомбору, и средишњи одбор има разлога, да састанак буде на спасов дан, то је тај састанак, и дан утврђен, и позив саобштавамо у данашњем листу. Како је банатско оделење саставни део средишњег одбора, те би могао и требао учесвовати у збору, који се именом средишњег одбора сазива, то ће се исто оделење братински позвати, да ако сви чланови

борским вокалним фајерверком *опрљена* „шапа;“ можда је чуо, да илустрисим има и душевни болова, а као пријатељ његов, знао је можда. и да се илустрисим у великој количини служи *тим мелемом* који чини, да се болови заборављају, и онда не треба да му замерите, што је лепим начином гледао навести болна илустрисима, да узме своју дозу (оброк) медицине, која му помаже. Од Раје Љубића то је било и човечно и родољубиво дело јер би несрећа била по цео народ наш, ако би му *та* несрећа, услед тих болова, спала с врата. Ви знате како народ назива оне, који у болести неће да узму прописани лек, него их мораш лепим речима наговарати. У овом случају Раја Љубић предузео је улогу милосрдног брата.

Опростите ми госпођице, што сам се толико забавио код Вршца и ти други тр...; не заслужују „они“ толико артије. Ал' шта ћу кад их тако — волим!

Вршац ме потсети на несрећу — на име и ону, која снађе становиштво возом поплављених крајева Бачке и Баната, несрећа на — Пешу; Пеша на орден, што га је сад добио; орден на — погодите на кога? Јел те да не можете да погодите. Орден ме потсети, на — сиротог „бабу“ из Сентомаша! Сирома „баба!“ Готово сам се скаменио био од чуда, а после мал' се нисам распао од гњева, кад прочитах у једном пештанском листу: да је „баба“ из Сентомаша добио орден! Верујте госпођице, кад сам се мало размишљати почео о узроцима и циљима ради којих „баби“ дадоше орден, умало се не заплакаох. Ви такође знате какве се услуге данас награђују орденима, а да сам сигуран, да ово писмо неће проћи кроз туђе руке пре но што вама дође — те да због тога не страдате.. јер би га могао видити... ђакон... па... ја би вам опширно о врстима тих услуга овде говорио. Ал за „бабу“ веле сви поштени људи, да досад није ни са каквом услугом огрешио своју душу, ван што је један једини пут, и то под своју стару главу, мало посрнуо на џомбовитом путу сомборске рештаурације. Да богме, слаб је човек, а путови знате да су — џомбовити били.

Сирома „баба!“ Тај један једити посртај у животу, па већ му за казну нанесе жиг, (белегу) којим ће се од своје браће распознавати!

Не познајем ни ја „бабу“ баш толико, да могу јамчити за њега у свакој прилици, ал колико ми о њему поуздани људи казиваху, могу вам рећи, да „баба“ неће ордену за љубав, послужити оним циљима, којима би га орден можда хтео упутити, јер сам слушао, да благо које је поштеним трудом, и својим бистрим умом,стекао није заронило његово српско осећање. Ал' за то ми и хтедоше грунути сузе од жалости, што нам „бабу“ успоредише са — Пешом из Вршца, који му иначе ни по чему не може успоредо стати. Сирома „баба,“ — у какво ли га друштво турише! „Бабу“ — сентомашког „бабу“ изравнаше са Ахмедом Пешом и са чивутином СамујеломШарманом. Сирома „баба!“ Врло је љуто кажњен за онај један једити посртај, на џомбовитом путу сомборске рештаурације!

Сећате ли се још, како смо некад трчали на улицу, кад неко рече нашим родитељима: ето иде „баба.“ Ја сам онда желио видити тог човека, о коме слушах, да је прост сељак, ал даровит, бистар, вредан, подузетан па поштен, а који беше на путу да постане са ти своји врлина, најбогатији Србин у Угарској. Ја се тада радовах од свег срца, што у Србаља има таки људи. Мишљах да је то награда врлинама, из каквих „баба“ беше створен, по казивању људи, а пожелех да сваки поштен Србин пође „бабиним“ трагом, јер не познавах основе праве среће, а хтедох видети сваког Србина срећног. Данас ми је жао оне, у лудо утрошене радости, и ја више не гајим тадашње жеље.

Не знам дал је и моја тадашња жеља и тадашње радовање у свези са „бабиином“ судбином: кад би то било оплакивао би горку заблуду моју. Али то знам, да је „баба“ и против воље његове турен у друштво Ахмедово Шарманово и Пешино, и то још не „taxfrei;“ улазаку друштво мора „баба“ платити трудно стеченом муком својом, а знам и то: да је „баба“ по својим врлинама заслужио друго друштво.

Чисто гледам, како се ви смешите госпођице на ову моју тугу, јер знате, да је било људи довољно који не дадоше, да им се удари таки жиг. Ви би ми наравно и имена таки људи рекли, н. пр. оног Србина, који пре две године ил нешто више не хтеде примити велики *српски* орден, а има праве заслуге за српство, ал их је стекао ради српства а не ради ордена и за то га одби. Споменули би ми можда оног Мађара из Темишвара, који је такође у то доба, одбио орден аустријски, који му је даван; ако се не варам, баш је оваки, а можда баш и овај исти, ког је сад „баба“ добио. Таки примера има доста, и ви мислите, и „баба“ би могао исто учинити, ако је заиста таки човек, за каквог га поштени људи држе.

Ја незнам шта ће он учинити, не знам хоћели остати у друштву Ахмед паше Пеше и Самујела Шармана, и платити „таксу“ за то или не, — јер га добро непознајем. Али знам, да ћете га ви моћи скоро видити; и кад дође, и ви му реците госпођице, да ако задржи орден, он кад га обуче, нека га бар удеси тако, да му крст дође на *леву* страну прсију. Орден је ствар, која има неке тежине, а у животу човечијем често настану тренутци, кад се човек мора обрнути на коју страну. Ти тренутци неће ни „бабу“ мимоићи, и за то му реците да придене крст на срце, да га неби у каквом „обрту“ заошијао тај терет сасвим на — „десно“!

Поздравите ми госпођице „бабу“ кад га опет видите; кажите му да ми га је и у даљини тако жао да вам не умем казати. Ево и сад ми хтедоше грунути сузе над тим „нешчастијем,“ ал ја их силом зауставих, бар да не покапају ово писмо, те не утру овај спомен моје жалости.

У даљини ваш **Ненад.**

не би могли у Сомбор доћи, оделење изашље кога заступника свога, као што би и бачко оделење у подобном случају исто учинило.

— Сомборски месни бирачки одбор јавља, да је за чланове средишњег одбора изабрао старину г. Вујића, и проту Бранковића.

ТЕЛЕГРАМ УРЕДН. „ЗАСТАВЕ“.

Сомбор 15. маја. Данас полицајна власт скинула барјаке Максимовићеве са читаонице, поднеће се тужба министарству против овог јунашва Ленардовог.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

На подизање ивањданске српске школе добивено је добровољни прилога: Од пречестњејшег господина Гедеона Цветића архимандрита манастира Месића и мандатара епархије темишварске 20 ф., од славне управе манастира Опова 10 ф. и од г. Евгенија Матића, наместника истог манастира 5 ф. Свега 35 фор. а. вр. примљени. Читајући у „Застави“, да је г. професор Нинковић 1. дукат и г. Лаза Азурски парох новобечејски 5 ф. у уредништву истога листа приложио, изјављујемо најтоплију благодарност горенменованој браћи на милости, и уједно умољавамо браћу, који су се потрудили за нас добровољни прилога скупити, или намеравају — да нам што пре у помоћ притеку, јер је опасност велика, да неби принуђени били са крштеним рукама гледати, да нам се оно место одузме, у ком се Србче Србином, а Србкиња Србкињом научити назвати могло, непријатељи нам прете, да наша вероисповедна школа мора се за комуналну прогласити, и да је у стању нисмо без њихове помоћи подићи.

Драга српска браћо! Помозите нам добровољним прилозима, да смело можемо потврдити оне речи, које рекосмо при понуди непријатељској: „Српска ће браћа нас избавити“.

У Иванди 9. маја 1872.

Ђорђе Грбановић, перовођа. **Васа Станојев**, председник.

ПРИЛОЗИ НА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

Приход од игранке држане у *Земуну* дана 12. фебруара 1872. у корист српском народном позоришту. —

Од продатих улазница укупно 146 фор.

Од сакупљених поклона за време игранке од госпође Иде Болманац рођене Лончаревић 40 фор.

Г, Г. Константин А, Петровић градоначелник 4 ф.; Коста Аврамовић 2 ф. Др, Миланковић 1 ф. 40 н. Вацлав Хорејшек 1 ф. Фердинанд Хајнрих 2 ф. Коста П. Петровић 2 ф. 40 н. капетан Јован Грковић 1 ф. Никола од Бакић паробродски чиновник 1 дукат = 5 ф. 40 н. Петар Петровић управитељ штедионице 2 фор. Стеван В. Вукомановић 1 фор. Франц Штрајхер 2 ф. Филип Херцл 1 ф. Светозар Л. Јовановић 2 ф. 40 н, Ј. К. Сопрон 1 ф. Франц Ферко 1 ф. Крчединац и Флеш 10 ф. Петар В. Вукомановић 1 ф. Милан Стојаковић 1 ф. Алберт Филип 1 дукат = 5 ф. 40 н. Бернхард Херцел 10 ф. Стефанида Петровић 2 ф. Стеван П. Марковић 20 ф. Васа Василијевић 5 ф. Игњат В. Василијевић 5 ф. Лугумерски 40 н. Јаков Хиршл 1 ф. две маске поклониле 2 ф. Глигорије Хариш 20 ф. Мита Хариш 20 ф. Коста Хариш 75 ф. 60 н. Милан Кујунџић Абердар 2 ф. Свотозар Карапешић 2 ф. Панта Барјактаровић 2 ф. — Свога 400 ф. а. вр.

Имена оних родољуба, који су игранку у корист срп нар. позоришту приредили, и целокупни трошак од 130 ф. 32 н. а. вр. из своје сопствености платили, да цео приход остане нашем народном позоришту. Г. Г. Др. Милош Радојчић др. Јаков Миланковић, Мита Хариш трговац, Коста Хариш трговац; Гавра Јанковић трговац; Ђока Ст. Петровић трговац; Тонка Болманац трговац; Пера Л. Јовановић трговац; Вељко Петровић учитељ; Милан Теодосијевић трговац; Живко Ј. Лончаревић трговац.

У Земуну 22. фебруара 1872. — Живко Ј. Лончаревић с, р. —

На овом прилогу од 400 ф. а. вр. изјављује родољубивим прилагачима и приређајима игранке, своју натоплију захвалност

Управа српског народног позоришта:

Сава Петровић, с. р. тајник. **Стеван Брановачки**, с. р. начелник.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

НЕКА ЈЕ НА ЗНАЊЕ

свој г.г. претплатницима и скупиоцима уписника на књигу

ЈЕДАН ОБИЧАН ДОГАЂАЈ

РОМАН

ОД ИВАНА ГОНЧАРЕВА,

да се штампају **последњи табаци** истога дела, које ће изнети на већој 8-ни (сабијено) **24 штампана табака**.

С тога ваља да се што пре јаве који се још нису претплатили на ово дело, јер према изврсној садржини и огромној величини овога дела — које стоји тек само 1 ф. а. вр. — желети је да га свако за се набави по тако **малену цену**, којом је приређено ово издање поглавито у интересу наше лепе а нејаке књижевности српске.

Имена **нових претплатника** молимо нека се журно шаљу: „српској народној задружној штампарији“ у Нови Сад која ће им књиге на мах послати, чим изиђу из штампе, а то ће бити најдуже при крају месеца маја ове године.

У Новоме Саду, 12. Маја 1872.

ИЗДАВАЛАЦ „ЈЕДНОГ ОБИЧНОГ ДОГАЂАЈА“.

ОБЈАВА.

Од стране средоточнога одбора за избор посланика овим се до обштега знања ставља: да ће се уписивање бирача 12. јунија п. р. т. год. одпочети, и то за варошане у Новом стану магистратском, за салашане пак на Стеићевом салашу, преко пута од такозваног „Закиног салаша“ кроз 14 дана непрестанце сваки дан 10—12 пре и од 3—5 после подне.

Позивају се дакле сви како ововар. грађани и салашани тако и странци, којима у смислу V. чланка закона 184⅞ право бирања посланика пристоји, и који ово право уживати желе, да се код поменутих пописних одбора у времену од 12. до 25. јунија т. г. лично представши уписати даду, с тим више што доцније пријаве ни под којим условом неће се моћи уважити. —

Из седнице средоточног одбора за избор посланика у Новом Саду 22. маја 1872.

Др. М. Полит, с. р. перовођа. **Ђорђе Новић**, с. р. председ. одбора.

ОБЈАВА.

На темељу закључка новосадског одсека централног одбора српске слободоумне народне странке од 13. маја т. г. позивају се овим сви они српски родољуби кои се у ту странку броје, и у Бачкој жупанији станују, на **састанак** што ће се држати у **Сомбору** на **Спасов-дан** 25. маја т. г. у време и на месту, које ће тамошњи одбор у месту определити. Предмет договора биће утврђење кандидата за угарски сабор и друге на обаву избора односеће се ствари. Очекује се живо учешће. Нарочито би било желити, да дођу заступници свију бачких српских срезких изборних одбора наше странке, и колико је могуће и заступници местних у што већем броју.

У Новом Саду 16. (27.) маја 1872.

Председник одсека
Др. Јован Суботић с. р.

Перовођа
Т. Бекић с. р.

ОБЈАВА.

На темељу закључка одбора одређеног за изборне послове, позивају се сви новосадски родољуби, који право бирача по изборном закону од год. 1848. имају, и к српској народној слободоумној странци припадају, да дођу у идућу недељу 21. маја т. г. после подне у 4. сата у дворану српског друштва за радиност на бирачки договор. Предмет договора биће избор саборског посланика на угарски сабор и друге с тим скопчане ствари.

У Новом Саду 14. (27.) маја 1872.

Председник одсека
Др. Јован Суботић с. р.

Перовођа
Т. Бекић с. р.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Пешта 14. маја. У рани имамо слабог довоза, промет је незнатан, цене осташе непромењене.

Белешимо ове цене:

Пшеница потијска за мај, јуни 7 ф. 28 н. у готовом 82 ф. 7 ф. 02 н. на три месеца.

Узанц-пшеница за мај, јуни 6 ф. 72½ н. 6 ф. 75 н. за септембар и октобр. 5 ф. 87½ н. 5 ф. 90 н.

Узанц-раж 78 ф. за мај, јуни 3 ф. 77½ н. 3 ф. 80 н. за септембар и октоб. 3 ф. 67½ 3 ф. 70 н.

Узанц-кукуруз за мај, јуни 4 ф. 30 н. 4 ф. 32½ н.

Узанц-зоб за мај, јуни 1 ф. 86 н. 1 87 н. за септембар и октобар 1 фор. 84 н., до 1 ф. 85 н.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

У Денти упражњено је место српског учитеља на основној школи.

Плата је годишња 140 фор. 50 пож. мер. жита, 8 хвати тврди дрва, 4½ ланаца ораће земље, 5 фор. паушала слободан стан са баштом.

Који жели ово место заузети, нека своју молбеницу са нужним прилозима школском одбору до 30 јуна о. г. поднесе.

Из седнице школског одбора 7 маја 1872 год; држане.

Стеван Маријановић, перовођа. **Јован Милутиновић**, председник.

ОБЈАВА.

Српска православна црквена општина у Иригу намерна је знатне репарације у зидарску струку спадајуће. на свима трима православним црквама предузети; с тога се сви дотични уметници позивају, да дана 25. маја т. г. на Спасов дан у 2. сата после подне, када ће се лицитација обдржавати у општинску кућу доћи изволе.

У Иригу 14. маја 1872.

Ђорђе Станковић перовођа. 1—3 **Урош Вунић** перовођа.

ОГЛАС.

Од стране области краљ. прив. диштр: В. Кикиндског овим се до обштег знања ставља да ће се дана 4. Јунија 1872 године у 9 сати пре подне у диштр. рачуноводству сљедеће поправке относно оправљања на диштр. зданијама, биртовима и чардама путем јавне дражбе под најам издати и то: у В. Кикинди оправљање диштр: курије, — диштр. великог гостионика а наиме за овоме направљање 57 комади нови шалузина заједно са бојадисањем и оковом; даље поправљање свију мањи биртова и касапница, као и поправљање диштр. болничког зданија и винцахидске чарде; у Мокрину: поправљање диштр. великог гостионика; у Српском Крстуру: поправљање гостионика; у Башахиду поправљање диштр. гостионика; у Меленци поправљаље диштр. гостионика; у Врањеву поправљање диштр. вел. гостионика, као и тако главног црвеног бирта и диштр. магазина; и зданија бирта на лебоку; у Кумани: поправљање диштр. гостионика; у Јозепови на диштр. гостилнику и прочи диштр. зданијама.

Тим поводом се сви они, који имају вољу у предлежећој дражби учествовати, — овим позивају, да опредјеленога дана у званије диштр. рачуноводства предстанеду, гди ближе дражбене увете као и шпецијално назначење сврху предузети се имајући поправака угледати могу, —

Од области краљ. диштрикта велико-кикиндског, у Великој Кикинди 20. маја 1872. године,

Кенђеш, диштриктски судац.

ОТВАРА СЕ УПИСИВАЊЕ

на

180 КОМАДА ДЕОНИЦА

„БАЧ-БОДРОШКЕ ШТЕДИЈОНЕ У НОВОМЕ САДУ“,

одобрене од вис. краљ. угарског министра трговине с указом од 4. (16.) Маја 1872. бр. 3221.

ДЕОНИЧКИ КАПИТАЛ

50.000 форината ауст. вред. у 500 комада деоница по 100 фор. на које је 75 проц. т. ј. 75 фор. од деонице уплаћено, и од којих се 180 комада издаје ради јавног уписивања.

УСЛОВИ КОД УПИСИВАЊА.

1. Уписивање на 180 ком. деоница бач-бодрошке штедијоне биће

17. (29.) маја 1872.

код прве бачке трговачке и прометне банке у Новом Саду у 9 часова пре подне, и свршава се истог дана у 12 часова у подне.

2. Уписна цена износи за деоницу од 100 фор. — номинал са 75 проц. уплате 110 фор. а. вр.

3. Код уписивања има се положити кауција од 20 форината за сваку уписану деоницу у готовом или у ефектима у оној вредности, која им се на берзи по дневном курзу рачуна.

4. У случају прекобројног уписа, учиниће се што боља расподела и резултат пописа обнародоваће се за најкраће време.

5. После обављене расподеле има се уз повратак кауције 30 фор. за комад од 5—10. јуна п. р. уплатити, а под теретом губитка кауције у готовом уплатити. Остали 80 ф. уплати ће се у следећим терминима:

фор. 20 — 1. јула о. год.
„ 20 — 1. Августа о. год.
„ 20 — 1. Септембра о. год.
„ 20 — 1. Октобра о. год.

Нови Сад 22. Маја 1872.

ПРВА БАЧКА ТРГОВАЧКА И ПРОМЕТНА БАНКА.

ГЛАС ИЗ БЕЧА!

СРБИ БРАЋО!

Под заштитом грофа Хохенварта основано је прошле године једно **ВЕЛИКО СЛАВЕНСКО ПОДУЗЕЋЕ.**

Славен није више принуђен, ради подмирења својих потреба обраћати се на чивутске трговчиће, који не само да га варају, него му шта више и саму народност исмевају. Но то је сада престало, и свако се на нас обратити може, да за мале новце, најбољу и најсолиднију робу добије. Код нас се све добити може, што год се „робом, еспапом зове.“

Ми сваки дан разашиљемо per Nachnahme.

За 56 н. или 84 н. **најфинија бријачица.**

За ф. 1. 54 н, **салонски сат** с јамством, велики 1. 80 н. са избијањем 2.95 н. 3.25 н. највећа врста 5.50 н.

За 48 н. **лепа слика богоматере или исусова** у елегантном златном раму; мање слике 32 н.

За 23 н. **термометар** заједно са етијом мањи за 20 н.

По 1.30 н. и 1.80 нов, најлепши **ланац за сат** од **колинског метала**, оковрата ланац 1.80 п. 2.60, 3 ф. најлепши 4. 4. 50 н.

За 54 н. 50 комада најфинијег **папира** за **писма** заједно с кувертом; разнобојна 64 н.

За 68 н. 6 велики најфинији комада **глицеринског сапуна;** 1. ф. 16 комади најбољег сапуна од бадема (Mandel) 37 н.

За 15, 24 или 32 нов. врло добар **пероред** финије врсте 64, 78, 96 нов.

За 90 нов. или 1.15 н. врло лепи **пусула.**

За 43 н. **раф за хаљине** са 5 зубаца, елегантне врсте 68. 95 н.

По 10, 20, или 30 нов. најбољи **чешљева за фризирање** од каучука.

За 2. 10 н. или 3 ф **чудотворна кутија** садржавајући у себи апарате за обсеначке игре са упутством употребе.

По 28 н. 46, 53 или 84 продајем најлепше **лепезе за госпође**, најфиније коштају само 1.20 н. 1.48. 1.90, 2, 2.80 н.

По 20,32. 51 или 65 н. имамо најлепши гарнитура **брошева и минђуша** у стовариштy; најфиније сорте 82, 1.12 и 1.34.

По 83, 1.20, 1.60, 1.80, 2.50 и 3.40 н. **магичка латерна**, којом је свако у стању, изазивати духове.

За 1.80 или 2 ф **суд** за **умивање** (лавор) из посребљеног метала, који се ни за 20. год. непромене.

За 1.40, 1.90 или 2.93 нов. један од енглеског штофа сготовљен **кишобран**; финији 3.50 н. и 4 ф.

За 50 н. 82, 98 или 1.20 н. продајемо врло елегантне **касете**, (кутије) са оправом за **шиво**; најелегантније коштају 1.54, 1.98 н. и 2.75 н.

По 15 нов. пар фини **чарапа**, најфиније 22 н. 27 н. и 35 н.

За 9 нов. кутију од 5 ком. најфинија **воска** за **печаћење писама.**

За 32 нов. **албум** за **слике**, леп за 60, и 80 н. 1.92 н. 1.34 н; врло леп по 1.74 н. 2.06, 2.93 н; са једним комадом музике 8.35, 9 ф.

По 38 н. **политура** за **намештај** (Möbel), којим кад се намаже стари намештај за неколико сати као нов изгледа; велика флаша 52 н.

По 1.70 туце енглеске **јеловне опреме**; најфиније врсте 2.95 н. 3. 80 н.

По 83 н, и 1.15 н. туце **јеловни кашика** као од сребра, велика кашика за вађење 58 н. велика за **млеко** 41 н. куњски нож 35 н. туце кашика за **кафу** 43 н.

По 74 н. или 1.20 н. леп **ланац** око врата с крстићем **за госпође**; најфинији 2.05 н.

По 4 ф. 80 н. особито лепа **велика слика** са широким златним рамом 28″ широка, 33″ дуга, предео представљајући.

По 80 н. лепа **справа за рисање**, велика по 1.48 н.

По 1.30 н. или 1.55 н. **велики златан** (Sigelring) **прстен** уз јамство, или најлепше прстење 2.50 н. 3 ф.

По 50 н. 80, или 1,15 нов. **брава за сигурност.**

По 29 р. 1. флашу лепка, којим се ма какви предмети спојити могу.

По 4.5, 10 или 15 н. најлепшти **уметнички ватромети**, који се у свакој соби могу запаљивати. Исти су без задаја и опасности, већ особито допадање прозрочећи коштају 25, 30, 35, 40 до 50 нов. **Читаве кутије** (Cassetten) са свима врстама напуњене 1.54 н. врло велике 2.95 н, највеће са свима могућим сортама 4.48 н. к томе још упутство употребе.

По 19 н. 100 комада добри **гвоздени пера**, најфиније сорте једна кутијца са 144 ком. 38, 50, 65 н.

По 40 или 60 н. **лутрија** за забаву.

По 25 н. флашица **зејтина од ораса**, с којим се коса ма какве боје може угаситом начинити; велика флашица 45 н.

НАЈНОВИЈЕ.

1. кутија са целим алфабетом, са свима бројевима и сломцима у металу изрезана, којим се могу ма какви надписи и ставке у бројеви на папиру, дрвету, плеху и т. д. велеђепно шаблонисати, за трговце, ђаке и приватисте такова је гарнитура за писање не само од интереса. него и од велике користи. Цена је 1 ф., исто такова са великим писменима 2.10 н.; једна кутија са таблицама, на којима сваки дечак војнике и друге слике рисати може, 80 н.

За **бележење кошуља** препоручују се горепоменуте шаблоне.

НА ЗНАЊЕ! Једна флашица ц. кр. прив. **прашка од слонове кости**, помоћу кога за 5. минута најцрњи зуби постану као снег бели; кошта 1.48 н. и само се код нас може добити.

СЛАВЕНСКИ НАРОДНИ БАЗАР

И ОТПРАВНИЧКА РАДЊА.

БЕЧ, Mariahilferstrasse Nr. 71. A. 12—12

Браћо Славени! Дођите сами или пишите нам, ако што од наведени ствари потребујете; ми разашиљемо све per Nacknahme. Трговцима дајемо и при овако незнатној цени знаменит проценат. С поштовањем

ЧЕХ и КМЕНТ.

Ради наручбине може се свако и код нашег агента у Панчеву г. Игњаца Перлфастера пријавити

Властник, издаватељ и одговоран уредник др. Свет. Милетић.

Српска народна задружна штампарија.